

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Suomen Kylät ry:n kyläjaosto kiittää maa- ja metsätalousministeriötä mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisen selonteon luonnoksesta. Kiitämme myös laadukkaasta työstä, joka selonteon aikaansaamiseksi on tähän mennessä tehty.

Kyläjaosto katsoo, että luonnos valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi tarjoaa laajan ja ajankohtaisen tilannekuvan maaseutualueista sekä niiden haasteista ja mahdollisuuksista. Selonteossa on pyritty huomioimaan monipuolisesti erilaisia näkökulmia ja ihmiskeskeisiä lähestymistapoja. Erityisen myönteistä on se, että yhdistystoiminta tunnustetaan maaseudun kehittämisen yhtenä avainasiana.

Selonteon loppuosan visio sekä poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituksot vaativat vielä jonkin verran konkretiaa ja terävöittämistä - näistä jäljempänä tarkemmin.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmää on kyläjaoston mielestä tuotu esiin hyvin perusteellisesti, 15 sivun verran. Voisi pohtia, olisiko tiiviimpi ilmaisu parempi vaihtoehto, jolloin kokonaisuus avautuisi ehkä ymmärrettävämmiin.

Pidämme kuitenkin tärkeänä, että suunnittelujärjestelmässä huomioidaan maaseudun erityispiirteet ja paikalliset olosuhteet vahvasti ja monipuolisesti. Toisaalta pelkät aluejaot eivät anna riittävän kattavaa kuvaa maaseudun monimuotoisuudesta. Myöskään kuntien käyttäminen perusyksikköinä ei ole kaikilta osin tarkoituksenmukaista, erityisesti maan pohjoisosissa, joissa kunnat ovat pinta-alaltaan hyvin laajoja ja sisäisesti monimuotoisia – tosin tämä pätee usein Etelä-Suomenkin kuntiin.

Maaseutupolitiikan kansallista organisoitumista tarkasteltaessa sivulla 17 todetaan, että maaseutupoliittisen kokonaisohjelman jaettujen tavoitteiden toteutus edellyttää sekä julkisen, yksityisen että kolmannen sektorin sidosryhmien oma-aloitteisuutta, aktiivisuutta ja kumppanuutta. Tässä kohtaa on hyvä muistuttaa siitä, että kylätoiminnan rahoitus eli käytännössä valtionapu on myös paikallisten yhteisöjen toiminnan tukemisen ja kehittämisen kannalta kriittistä.

Erikseen haluamme korostaa vielä Maaseutupolitiikan neuvoston (MANE) roolin merkityksellisyyttä osana maaseutupolitiikan suunnittelua nyt ja tulevaisuudessa.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Kyläjaoston näkemyksen mukaan tässä yhteydessä voisi nostaa esiin median ja mediaympäristön. Käytännössä siis sen, miten maaseudusta puhutaan, ja miten se vaikuttaa ihmisten mieliin. Asia ei ole täysin meidän maaseututoimijoiden käsissä, mutta meidän on se tiedostettava ja huomioitava toiminnassamme.

Asia on varsin oleellinen, koska se luo erilaisilla mielikuvilla aina uudelleen sekä maaseutua että maaseutupolitiikkaa. Silti media ei useinkaan tuo esiin maaseudun moninaisuutta, vaan edelleenkin iso osa valtakunnallisen ja jopa maakunnallisen median kirjoituksista tai ohjelmista käsittelee maa- ja metsätaloutta. Se on toki hyvin tärkeä osa maaseutua, mutta aiheuttaa samalla jonkinlaista ajatusvinoumaa. Nykyään harva maalla asuva saa enää toimeentulonsa pelkästään maa- tai metsätaloudesta. Tulevaisuudessa vielä harvempi.

Toisaalta media myös romantisoi maaseutua, mikä voi luoda vanhahtavan ja kapean kuvan maitolaitureineen ja maajussinmorsiamineen. Mediassa maaseutu käsitetään usein myös luontomatkailualueena tai vapaa-ajanviettopaikkana, jossa vain käydään virkistäytymässä tai hakemassa elämyksiä. Maaseutu on kuitenkin myös – ja ensisijaisesti – ihmisten ja yritysten aito elinympäristö kaikkine elämän osapuolineen.

Näkemyksemme mukaan maaseudusta tulisi kertoa ja uutisoida monimuotoisemmin ja nostaa esiin sen rikasta ja kerroksellista roolia. Asia tulisi sisäistää paremmin myös meidän maaseututoimijoiden keskuudessa.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Selonteko toteaa osuvasti, että kylätoiminnassa koordinoidaan ja kehitetään suunnitelmallisesti paikallisten yhteisöjen varautumista ja resilienssiä muun muassa kehittämällä osaamista, ylläpitämällä ja parantamalla yhteisöllisiä tiloja. Tähän voivat osallistua, ja niistä hyötyvät myös maaseudun osa-aikaiset asukkaat, joiden roolia voisi selonteossa yhä korostaa. Selonteossa heitä mainitaan olevan noin 2,9 miljoonaa, mikä on peräti yli puolet maan väestöstä. Osa-aikaisilla asukkailla onkin suuri vaikutus – joillain maaseutualueilla heitä saattaa olla moninkertaisesti paikalliseen väestöön nähden. Lisäksi vapaa-ajan asunnolla vietetään monesti useita kuukausia vuodesta.

Kyläjaosto haluaa korostaa, että selonteossa kuvatut saavutettavuuden haasteet – mukaan lukien tietoliikenneyhteyksien toimivuus ja kattavuus sekä tiestön ja saaristoliikenteen kunto – ovat vakavia eri maaseutualueilla ympäri Suomen. Näiden ongelmien ratkaiseminen edellyttää määrätietoisia ja merkittäviä panostuksia tulevina vuosina.

Selonteon sivulla 44 todetaan ”On kriittistä, millä tavalla alueelliset kansalaisjärjestöt saavuttavat ja ovat aloitteellisia suhteessa paikallisiin yhdistystoimijoihin.”. Kansalaistoiminnan merkitystä maaseudun elinvoiman luojana korostetaan muuallakin selonteossa, mikä sinänsä on paikkansa pitävää. Toisin kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa, kylillä itsellään ei Suomessa ole korvamerkittyä rahoitusta valtion puolesta, vaan sellaisena on toiminut kylätoiminnan valtionapu, joka toimii Leader-rahoituksen rinnalla alueellisen tasa-arvon edistäjänä siellä, minne kuntien budjetit eivät yllä. Maaseudun yhdistysten vapaaehtoistoimijoille ei voi asettaa yksin vastuuta alueidensa elinvoimasta.

Maakunnallisten kyläyhdistysten voimavarat. Kyläjaosto katsoo, että tässä yhteydessä on myös nostettava esiin maakunnallisten kyläyhdistysten voimavarojen varmistaminen. Selonteossa tulisi korostaa kylätoiminnan valtionavun merkitystä yhtenä paikallisen kehittämisen mahdollistajana ja välttämättömänä tukijana. Esimerkiksi vuonna 2025 valtionavun taso mahdollistaa maakunnallisille kyläasiamiehille noin 50-60 % työajan, mikä on vain 2,5-3 työpäivää viikossa.

VM:n hiljan julki tullut esitys kylätoiminnan valtionavun leikkaamisesta lyö entisestään ankaralla kädellä juuri maakunnalliseen kylätoimintaan. Tämän tiedon mukaan maakunnallisten kyläyhdistysten saama valtionapu on putoamassa tämän vuoden tasosta peräti 25 %. Käytännössä leikkaus osuisi suoraan henkilöstön eli kyläasiamiehen palkkaukseen, sillä vuokrasta, matkakuluista, kirjanpidosta ynnä muusta on lähes mahdotonta leikata. Näin ollen leikkaus tarkoittaisi ensi vuonna maakunnallisille kyläasiamiehille maksimissaan 40 % työaikaa eli 2 työpäivää viikossa. Tämä puolestaan vaikuttaisi suoraan mm. kyläturvallisuuden ja yhteisölähtöisen varautumisen edistämiseen ja koordinoimiseen maakunnissa.

Kylätoiminnan valtionavun kestävän rahoituksen taso määriteltiin lokakuussa 2022, jolloin sen todettiin olevan 2 milj. €/vuosi. Kulujen nousun ja inflaation myötä kestävän rahoituksen taso on tällä hetkellä jonkin verran yli 2 milj. €/vuosi. Mikäli tämä taso saavutettaisiin, niin jokaisessa maakunnallisessa kyläyhdistyksessä olisi mahdollista työllistää yksi kokoaikainen työntekijä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Globaali konteksti. Kyläjaosto katsoo, että selonteossa maaseutualueita tarkastellaan ansiokkaasti, mutta globaalista kontekstista irrallisena (läsnä ovat vain kansainväliset instituutiot kuten EU). Tässä osiossa pitäisi ehkä huomioida paremmin myös maailmanpoliittinen tilanne, globaali ilmastonmuutos ja sitä seuraavat ympäristökriisit eri skenaarioineen. Nämä globaalit ilmiöt näkyvät maaseudun arjessa eikä suomalainen maaseutu ole niistä mitenkään irrallinen saareke.

Maahanmuuton huomioiminen. Suomessa vallitsee laaja yksimielisyys siitä, että alhaisen luonnollisen väestönkasvun oloissa maahanmuutto on käytännössä välttämätön keino turvata taloudellinen huoltosuhde. Maaseudun näkökulmasta tämä edellyttää määrätietoista kehittämistä siinä, miten maahanmuuttajataustaiset henkilöt voivat asettua ja integroitua alueelle. Nykyisin suuri osa muuttaa pian maahan tulonsa jälkeen etelän kasvukeskuksiin, mikä johtuu monista tekijöistä. Maahanmuuton onnistunut hyödyntäminen maaseudulla vaatii kotouttamispalvelujen, asumismahdollisuuksien ja liikenneyhteyksien vahvistamista, sillä rajalliset palvelut, heikko julkinen liikenne ja vähäinen vuokra-asuntotarjonta heikentävät maaseudun veto- ja pitovoimaa. Tarvitaan kaksisuuntaista kotoutumista, jossa myös maaseudun kunnat, työmarkkinat ja yhteisöt uudistuvat, jotta ne voivat vastaanottaa työvoimaa ja hyödyntää maahanmuuton tuomat mahdollisuudet.

Lähi- ja kyläkoulut. Eräs tärkeä seikka, joka kyläjaoston mielestä tulisi huomioida nykyistä vahvemmin on lähi- ja kyläkoulujen merkitys maaseudun elinvoimalle. Lukiot ja ammatilliset oppilaitokset on nyt jo nostettu esiin, mutta pienempien koulujen lakkautukset heikentävät paikallisyhteisöjen pysyvyyttä ja voivat johtaa lasten ja nuorten juurettomuuteen ja merkittävään hyvinvoinnin heikkenemiseen.

Tyhjät ja vajaakäyttöiset rakennukset. Selonteossa olisi myös tärkeää tarkastella kokonaisvaltaisemmin maaseudun tyhjien ja vajaakäyttöisten rakennusten tilannetta. Kunta- ja seurakuntaliitokset, elinkeinorakenteen muutokset sekä hyvinvointialueiden tilajärjestelyt jättävät jälkeensä runsaasti käyttöä vailla olevia kiinteistöjä. Näiden uusiokäyttö voisi merkittävästi vahvistaa alueiden elinvoimaisuutta, yhteisöllisyyttä, kestävää kehitystä ja palvelurakenteen monipuolisuutta. Kolmas sektori on jo monin paikoin ottanut vanhoja kouluja kylätaloiksi, mutta rakennusten kiertotaloutta voitaisiin kehittää nykyistä järjestelmällisemmin. Maallemuuttohalukkuutta on tutkimusten mukaan kansan keskuudessa paljon. Maaseudulle tarvittaisiin uudenlaisia asumismahdollisuuksia, kuten yhteisöllistä asumista, vuokra-asuntoja ja kokeiluasuntoja. Tämä pitäisi mahdollistaa yhteiskunnan tuella koska markkinalähtöisesti ei löydy tällaisiin investoijia eikä koordinoijia.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Luonnoksen visio ”Elävät maaseutumme – turvallisen, toiveikkaan ja menestyksekkään tulevaisuuden ytimessä” avautuu heikosti ja jää hieman ylätasolle. Vision pitäisi olla ymmärrettävä, dynaaminen ja vaikuttava. Kyläjaosto haluaa kuitenkin kiittää visiossa hienosti esiin nostetusta maaseutujen monikkomuodosta. Maaseutu ei ole homogeeninen, vaan koostuu monista erilaisista maaseuduista.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Oikeastaan vision voisi sisältää ajatuksen siitä, että ratkaisut moniin yhteiskunnan haasteisiin tullaan löytämään maaseudulta. Kyläjaosto on sitä mieltä, että maaseutu on ratkaisu, ei ongelma. Tämä ydinajatus visiossa, oikein muotoiltuna, toisi mukanaan vaikuttavuutta ja asettaisi maaseudun sille paikalle, jolle se tulevaisuudessa kuuluu.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituksiset (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuosituksiset (24 kpl) olennaiset?

Kyläjaoston näkemyksen mukaan ainakin osittain ne ovat olennaisia ja linjassa selonteon muun kokonaisuuden kanssa. Toisaalta kun kehittämissuosituksiset listataan allekkain, niin ne ikään kuin esitetään yhteismitallisina – sitä ne eivät kuitenkaan ole. Osa suosituksista on laajempia kokonaisuuksia ja osa sopisi jonkin toisen suosituksen alatavoitteeksi. Osa on myös läpileikkaavan luontoisia, kuten kohta 18 ”Osallistaminen, vuorovaikutus ja yhteistyö”.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

Tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet kyläjaoston mielestä ovat:

1. Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta
3. Voimistetaan toimintaedellytyksiä, luottamusta ja tulevaisuususkoa

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

**Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)?
(Merkitse kehittämissuositusten numerot 1-24)**

Seuraavat selonteon kehittämissuositukset ovat kyläjaoston mielestä maaseudulle erityisen tärkeitä:

1. Digitaalisen kuilun kaventaminen
3. Kestävä liikkuminen ja liikenne
8. Maaseudun kehittäminen cap post 2027
12. Osaaminen ja työvoima
17. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan edellytykset

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Kyläjaosto katsoo, että poikkihallinnollisiin tavoitteisiin on tärkeää lisätä turvallisuuden ja varautumisen vahvistaminen alueellisella ja paikallisella tasolla. Kuntien, hyvinvointialueiden ja paikallisyhteisöjen yhteistyötä varautumisessa tulee kehittää ja tiivistää. Tämä edellyttää ajantasaisen, yhteisöllistä varautumista koskevan tiedon kokoamista, kokemustiedon välittämistä sekä neuvonnan ja kehittämisen asiantuntijatuen järjestämistä.

Lisäksi kehittämissuosituksissa voisi olla, että valtion virastojen hajauttamista eri maakuntiin tulee jatkaa. Tämän myötä virastojen toimintamalleja tulee kehittää sellaisiksi, että ne mahdollistavat työn tekemisen maaseutualueilla.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

8. Maaseudun kehittäminen CAP post 2027 [Näemme, että maaseudun kehittämisen voimavarat on turvattava kaikilla maaseutualueilla: sekä yleishyödyllisille yhteisöille että yrityksille. Maaseudun kehittämisen rahoitusta ei tule vähentää. Tämä on tärkeää myös varautumisen ja kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Kun kansallinen päätösvalta korostuu, niin maaseutupoliittisen selonteon tilannekuva maaseudusta on huomioitava kansallisessa rahoituskehystä koskevassa päätöksenteossa.]

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Kyläjaoston mielestä ne on kuvattu varsin kattavasti. Tekstissä saattaa olla osin toistoa jonkin verran eli siitä voisi saada vielä ytimekkäämmän. Koko Suomen turvallisuuden ja kriisinkestävyyden näkökulmasta maaseudun merkitys on äärimmäisen tärkeä. Tämä korostuu etenkin nykyisessä turvallisuustilanteessa.

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Varautumis- ja turvallisuusasioissa maaseudun ja kylien yhteisölliset tilat ovat iso resurssi, joka tulisi tuoda paremmin esiin. Yhteisölliset tilat voivat olla kylätaloja, seurantaloja, urheilutaloja, metsästysseuran majoja tai vastaavia. Niitä on mahdollista hyödyntää erityyppisissä kriiseissä ja häiriötiloissa, niin infopisteinä, viranomaisten johtokeskuksina kuin mahdollisina evakointipaikkoinakin.

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Kaikki täydennystarpeet on jo tuotu esiin. Kiitokset kun saimme lausua!

Hanhijärvi Jani
Suomen Kylät ry, kyläjaosto